

Radio Wrocław w środowisku upolitycznionym

Lucyna Szot

Uniwersytet Wrocławski

lucyna.szot@uwr.edu.pl

ORCID: 0000-0001-5045-3276

STRESZCZENIE

Celem niniejszego studium przypadku regionalnego Radia Wrocław jest analiza uwarunkowań paralelizmu politycznego w kontekście profesjonalizmu i niezależności dziennikarzy. Zakładano, iż wpływy polityczne Prawa i Sprawiedliwości po 2015 roku znajdują istotne odzwierciedlenie w funkcjonowaniu publicznego Radia Wrocław, a zasady stanowiące o profesjonalizmie zawodowym dziennikarzy tej rozgłośni, w tym klasyczne postawy bezstronności i obiektywizmu, są zagrożone. Istotnymi zmiennymi zależnymi były wartości, z jakimi utożsamiają się dziennikarze (m.in. sukces zawodowy i niezależność), oraz mechanizmy polityki kadrowej. **Metody badań:** badania ilościowe, przeprowadzone przez autorkę w latach 2011–2012 i 2020 metodą ankietową na dwóch próbach celowych. Analizą objęto także badania fokusowe zrealizowane w 2015 roku przez wrocławską pracownię BEELINE Research & Consulting. **Wyniki i wnioski:** zmiany wprowadzane w Radiu Wrocław w latach 2016–2019 miały wszechstronny charakter. W kontekście politycznym szczególnie istotne były te dotyczące kadry zarządzającej oraz linii programowej redakcji po 2017 roku. Badania empiryczne przeprowadzone w 2020 roku ukazują konsekwencje tych zmian, w postaci spadku słuchalności oraz pojawienia się nowych – w stosunku do badań z lat 2011–2012 – preferencji w hierarchii wartości dziennikarzy (związanych ze światopoglądem chrześcijańskim). **Oryginalność i wartość poznawcza:** próba diagnozy zjawiska paralelizmu politycznego w regionalnym radiu publicznym może stanowić cenne wprowadzenie do problematyki komunikowania politycznego z udziałem mediów publicznych. W procesie budowy kapitału społecznego kluczowe znaczenie mają orientacje zawodowe dziennikarzy, stanowiące istotny komponent wiedzy na temat wykorzystania mediów publicznych w zarządzaniu partycypacyjnym. Wyniki analizy tego zagadnienia mogą pomóc w formułowaniu rekomendacji dotyczących rozwiązań legislacyjnych i strategicznych na poziomie regionalnym i krajowym¹.

SŁOWA KLUCZOWE

demokracja, dziennikarstwo, obiektywizm, paralelizm polityczny, polityka

¹ Istotne fragmenty niniejszego artykułu, obejmujące charakterystykę Radia Wrocław i wprowadzanych w nim zmian, opublikowałam wcześniej w artykule *Pionierska cyfryzacja Radia Wrocław*, „Studia i Perspektywy Medioznawcze”, 2, 2020, s. 97–113.

Wprowadzenie

Dziennikarstwo zaangażowane ma w Polsce długie, jeszcze przedwojenne tradycje. Po 1989 roku stworzono ramy prawne demokratycznego państwa prawa, charakteryzującego się między innymi dziennikarską bezstronnością i obiektywizmem. Nie budziło wówczas dyskusji, że nadawcy publiczni powinni tworzyć i rozpowszechniać programy odpowiadające na demokratyczne, społeczne i kulturalne potrzeby społeczności lokalnych – co zwykle się określać mianem misji publicznej². Analiza strukturalnych, normatywnych i ekonomicznych aspektów ich działalności wskazuje jednak na dysfunkcję w zakresie realizacji tego zadania. Nie wiadomo, w jakim stopniu media publiczne – wśród nich Radio Wrocław – odziedziczyły pewne strukturalne i funkcjonalne elementy mediów państwowych z okresu tzw. realnego socjalizmu (kulturowo odpornych na zmiany), w jakim zakresie zaś tradycje dziennikarstwa zaangażowanego.

Zgodnie z fundamentalną teorią zawartą w pracy *Four Theories of the Press* Frieda S. Sieberta, Theodore'a Petersona i Wilbura Schramma (1956) system medialny zawsze przybiera formę i cechy charakterystyczne dla struktur społecznych i politycznych, w obrębie których funkcjonuje. Z wieloletniej obserwacji uczestniczącej autorki³ wynika, iż w okresie transformacji po 1989 roku dziennikarze przystosowywali się do oczekiwań Skarbu Państwa jako właściciela zatrudniających ich podmiotów medialnych, jednocześnie przestrzegając jednak zasad społecznej odpowiedzialności mediów. Niepokojąca tendencja wyraźnego odchodzenia od dotychczas przyjmowanych standardów w kierunku stronniczości pogłębiła się po 2015 roku, szczególnie w telewizji publicznej⁴.

Szczególną polityczną rolę w polskiej przestrzeni medialnej odgrywają Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji⁵ oraz utworzona w czerwcu 2016 roku Rada Mediów Narodowych – instytucje, które w praktyce realizują politykę medialną partii sprawującej władzę. Ustawowe uprawnienia RMN w zakresie kształtowania składów osobowych zarządów i rad nadzorczych spółek publicznej radiofonii i telewizji oraz Polskiej Agencji Prasowej S.A., a także w zakresie kształtowania treści statutów tych spółek oraz pozyskiwania istotnych dla całokształtu ich działalności programowej informacji i dokumentów, stanowią skuteczny instrument politycznego oddziaływania. Prowadzi to do powoływania do władz tych spółek osób politycznie dyspozycyjnych.

W sferze instytucjonalnej zatem organy nadzorcze i system finansowania⁶ mediów publicznych są nieprzejrzyste (kontekst rekompensaty ok. 2 mld zł dla telewizji publicznej), ponadto są one ściśle regulowane zgodnie ze standardami konstytucyjnymi jedynie formalnie, w praktyce będąc zależnymi od interesów i celów rządzącej partii politycznej. W pewnym sensie uzasadniony jest pogląd, jakoby partie „kolonizowały” media publiczne poprzez odpowiednie kierowanie zasobów medialnych, takich jak subwencje (dotacje) publiczne, przydzielane częstotliwości,

² Funkcje misyjne (edukacyjne i kulturalne) oznaczają wysokie standardy warsztatowe, programowe, typyczne i estetyczne.

³ W latach 1992–2001 autorka, jako radca prawny, obsługiwała dziennik regionalny „Słowo Polskie”, a w latach 2007–2018 – Radio Wrocław S.A.

⁴ Zarzut braku obiektywizmu dziennikarzy telewizji publicznej pojawia się w Sprawozdaniu Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2019 roku (s. 70–71). W badanym roku wniesiono 18 skarg na brak obiektywizmu dziennikarzy TVP S.A. (s. 72).

⁵ Do zadań KRRiT należy: projektowanie, w porozumieniu z Prezesem Rady Ministrów, kierunków polityki państwa w dziedzinie radiofonii i telewizji, określanie warunków prowadzenia działalności przez dostawców usług medialnych i sprawowanie kontroli nad tą działalnością, podejmowanie rozstrzygnięć w sprawach koncesji i opłat abonamentowych, opiniowanie projektów aktów ustawodawczych i umów międzynarodowych. Obecna 6-letnia kadencja tego organu rozpoczęła się 12 września 2016 roku.

⁶ Coroczne subsydia z przychodów abonamentowych oraz tzw. rekompensaty pochodzące od KRRiT.

reklamy spółek Skarbu Państwa. Radiofonia – usługa społecznie użyteczna i całkowicie bezpłatna – znajduje się zatem pod kontrolą organów państwowych, realizowaną poprzez system koncesyjny i finansowy, a przede wszystkim politykę kadrową.

Jeżeli struktury zarządce są nadmiernie upolitycznione, zasadne stają się pytania o paralelizm polityczny⁷ w mediach. Czy i w jakim zakresie powyższe uwarunkowania wpływów politycznych znajdują wyraz w publicznym Radiu Wrocław? Czy w radiu tym w 2020 roku nadal występują – wprowadzane z trudem po 1989 roku – klasyczne postawy bezstronności i obiektywizmu? Z jakimi wartościami się utożsamiają i kogo przede wszystkim reprezentują dziennikarze i jakie są ich opinie o demokracji konstytucyjnej? Niniejsze studium przypadku, oparte na obserwacji uczestniczącej z lat 2006–2018, badaniach empirycznych ilościowych z lat 2011–2012 i 2020⁸ oraz badaniach fokusowych z 2015 roku⁹, stanowi próbę diagnozy zjawiska paralelizmu politycznego w regionalnym radiu publicznym, w kontekście profesjonalizmu dziennikarzy¹⁰. Biorąc pod uwagę zróżnicowane tempo rozwoju systemu medialnego w Polsce po 1989 roku (szczególnie w przypadku mediów regionalnych), wpływy polityczne partii Prawo i Sprawiedliwość oraz dokonane w 2017 roku w Radiu Wrocław zmiany kadrowe¹¹, niniejsza analiza empiryczna może stanowić cenne wprowadzenie do problematyki komunikowania politycznego z udziałem mediów publicznych. W procesie budowy kapitału społecznego kluczowe znaczenie mają orientacje zawodowe dziennikarzy, stanowiące istotny komponent wiedzy na temat wykorzystania mediów publicznych w zarządzaniu partycypacyjnym. Wyniki analizy tego zagadnienia mogą pomóc w formułowaniu rekomendacji rozwiązań legislacyjnych i strategicznych na poziomie regionalnym.

1. Studium przypadku

Radio Wrocław S.A. to jedna z 17 rozgłośni publicznego radia, mająca charakter regionalny¹². Emituje program całodobowo na obszarze województwa dolnośląskiego, docierając także do województw sąsiednich oraz na tereny przygraniczne Czech i Niemiec. Posiada lokalne oddziały w Legnicy, Wałbrzychu i Jeleniej Górze. Oprócz programu głównego, nadającego głównie muzykę rockową, utrzymuje Radio RAM (antenę miejską – wrocławską) oraz emitowany w Internecie i radiu cyfrowym kanał Radio Wrocław Kultura.

Na czele RW stoi prezes zarządu, który pełni wszakże podwójną funkcję – z jednej strony jest on organem wykonawczym rady nadzorczej, nadzorującym poszczególne stanowiska i ko-

⁷ Paralelizm polityczny – stopień, w jakim media realizują cele polityczne.

⁸ Badania ilościowe przeprowadzone przez autorkę na dwóch próbach celowych metodą ankietową. Pierwsza próba, przebadana między kwietniem 2011 a marcem 2012 roku, obejmowała 106 dziennikarzy różnych redakcji wrocławskich, w tym 31 dziennikarzy radia; druga próba, przebadana między marcem a majem 2020 roku, objęła 19 dziennikarzy Radia Wrocław.

⁹ Badania fokusowe przeprowadzone w 2015 roku przez wrocławską pracownię BEELINE Research (Bujko, 2015).

¹⁰ Profesjonalizm dziennikarski – stopień, w jakim dziennikarze są autonomiczni i działają zgodnie ze standardami zawodowymi i zasadami etycznymi.

¹¹ 7 grudnia 2017 roku ze stanowiska prezesa zarządu-redaktora naczelnego (obie te funkcje są ze sobą połączone) odwołano Tomasza Dudę, powołując na jego miejsce Jolantę Piątek (rekomendowaną przez PiS). Uchwałą RMN nr 174/2019 z 26 sierpnia 2019 roku J. Piątek została odwołana; na jej miejsce powołano Marcina Rosińskiego, a na nowo utworzone stanowisko dyrektora programowego Jarosława Brodę.

¹² Stacja rozpoczęła nadawanie 29 września 1946 roku. 1 grudnia 1993 roku Minister Finansów, działając w imieniu Skarbu Państwa, z mienia Regionalnej Rozgłośni we Wrocławiu utworzył jednoosobową spółkę Skarbu Państwa pod nazwą Polskie Radio – Regionalna Rozgłośnia we Wrocławiu „Radio Wrocław” S.A. z siedzibą we Wrocławiu.

mórki organizacyjne, z drugiej – redaktorem naczelnym. Jako kierownik zakładu pracy nadzoruje bezpośrednio pracę pionów programowych oraz sekretariatu programowego. Jego zadania polegają na określaniu kierunków i zasad działalności programowej czy zatwierdzaniu planów audycji radiowych i ramowego układu programu, odpowiada on także za „dyscyplinę antenową” i przestrzeganie prawa mediów. Redakcje informacji (która wchłonęła dawne redakcje terenowe), muzyczna, internetowa i sportowa podlegają bezpośrednio zastępcy redaktora naczelnego. Dziennikarze tworzą tzw. zespół dziennikarzy, funkcjonujący w ramach obsługującej dwie anteny redakcji informacji. Sekretariat programowy i taśmoteca, wraz z realizatorami i ośrodkiem szkolenia, odpowiadają za wsparcie produkcji radiowej. Istotną rolę techniczną odgrywają działy podległe dyrektorowi technicznemu: eksploatacji, serwisu technicznego i transmisji oraz informatyki. Redakcję internetową tworzy zespół najmłodszych dziennikarzy.

Prezes zarządu-redaktor naczelny co do zasady podlega centralnemu ośrodkowi politycznemu; „uczestnicząc w procesie politycznym musi go rozumieć [...] w sposób do końca uświadamiany, dyskursywny” (Kaczyński, 2011, s. 62); „Jeżeli tego współczynnika kulturowego nie ma, to w gruncie rzeczy demokracja może działać tylko jako czysta procedura” (Kaczyński, 2011, s. 62). Zjawisko to ma charakter kaskadowy – niższe szczeble zarządzania redakcją dostosowują się (często bez entuzjazmu) do odgórnych oczekiwań. Powyższe uwarunkowania wpływów politycznych znajdują wyraz w Radiu Wrocław w rozstrzyganiu codziennych dylematów, takich jak: mówić – nie mówić; ujawniać – nie ujawniać (i w jakim kontekście). W praktyce dziennikarskiej nagminnie jest stosowanie wybiórczego montażu, co znajduje uzasadnienie „w obliczu konieczności odrzucenia części kontekstu i łagodzących zastrzeżeń, aby skrócić wywiad do odpowiedniej długości” (Boyd, Stewart, & Alexander, 2011, s. 266). Decyzje o tym, co zostawić, a co wyciąć, podejmuje się zarówno pod presją czasu, jak i w określonym kontekście politycznym. Nadmierne zaangażowanie dziennikarza po jednej ze stron konfliktu politycznego zniekształca argumenty drugiej strony i jest nieetyczne; jednakże, pomimo wspomnianych praktyk w zakresie montażu, bardzo trudno o wskazanie merytorycznych przykładów nieetycznych postaw dziennikarza w RW. Dlatego badanie tych postaw i ujawnianie ich kontekstów politycznych powinna poprzedzać diagnoza indywidualnych wartości i preferencji, osadzonych w redakcyjnych realiach.

Kluczową przesłanką rozwoju każdej organizacji medialnej jest technologia. Technologia cyfrowa (serwis internetowy, dane w chmurze, sztuczna inteligencja) wpływa na zmiany społeczne i profil odbiorcy. Radio Wrocław zmuszone jest do walki o zainteresowanie odbiorców i wykazywania zdolności do dostosowywania się do tendencji rozwojowych. Obecnie Internet konkuruje z telewizją jako środek kontaktu z masowym audytorium oraz narzędzie wpływania na jego opinie i decyzje. Przewaga konkurencyjna w sieci mediów ogólnopolskich i korporacji międzynarodowych (Amazon, Google, Apple, Facebook i inne) polega na posiadaniu danych i zarządzaniu nimi. Wielkie internetowe platformy stanowią infrastrukturę publiczną, nad którą nawet rządy nie mają kontroli. Z dostępnej infrastruktury sieciowej Radio Wrocław, podobnie jak inne stacje regionalne, korzysta w ograniczonym zakresie (wynikającym z formatu oraz rynku geograficznego).

Radio Wrocław nie bierze aktywnego udziału w walce informacyjnej, tym bardziej w czasie kampanii wyborczych, w kampaniach tych uczestniczą jednak rządowe ośrodki decyzyjne i media ogólnopolskie, ale także, na przykład, służby mundurowe – a więc instytucje, które oddziałują na zasoby informacyjne tego radia. Regionalne RW, korzystając z udostępnianej platformy i infrastruktury internetowej (której właścicielem jest firma Emitel), w tym przydzielanych częstotliwości, uzależnione jest od polityki kadrowej państwa (obecnej władzy) i jego narzędzi politycznych. Regulacyjne wyzwania technologiczne oraz walka o dostęp do źródeł informacji to uzależnienie dodatkowo pogłębiają.

Mając na względzie procesy globalizacyjne oraz koncentrację kapitału w mediach, można stwierdzić, że ideologia liberalizmu – wolnego rynku, w ramach którego „kapitał nie ma narodowości” – się nie sprawdziła. Struktura właścicielska i wyznawane przez decydentów wartości mają w mediach istotne znaczenie; w tym kontekście gwarantem ochrony interesu publicznego i względnej suwerenności państwa jest zachowanie publicznej własności mediów i ochrona prawna rynku. Co więcej, wobec wyzwań globalizacji na rynku mediów zachowanie i rozwój regionalnej tkanki społecznej stanowi swoistą misję programową redakcji mediów publicznych. Wykorzystując posiadane zasoby (osobowe, informacyjne), wiedzę i doświadczenie, RW, poprzez dostarczanie odpowiednio przygotowanych informacji, ukierunkowuje percepcję swoich słuchaczy. Z badań empirycznych dziennikarzy RW wynika, iż mają oni świadomość odpowiedzialności wobec odbiorcy i czują się przede wszystkim reprezentantami ogółu mieszkańców swojego regionu/województwa/powiatu, a dopiero w dalszej kolejności ogółu mieszkańców Polski¹³.

Zaplecze strukturalne i technologiczne RW modernizowane było na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat. Sformułowane przez władze radia diagnozy oraz wdrożone przez nie po 2006 roku strategie rozwojowe sprawiły, że stacja w znacznym stopniu zmieniła swój charakter. Spłaszczenie struktury organizacyjnej, połączone z bardziej efektywnym wykorzystaniem zasobów materialnych i potencjału pracowników, przyniosły wymierne korzyści w postaci zwiększenia przychodów i utrzymania w ryzach kosztów produkcji i działalności stacji. Ważną rolę odegrało w tym zakresie – obok subsydiów publicznych¹⁴ – wypracowanie własnych źródeł przychodów. Przykładem racjonalnej modyfikacji struktury organizacyjnej było powołanie newsroomu, czyli wspólnej redakcji informacji, w miejsce dwóch działających oddzielnie zespołów. Pozwoliło to nie tylko na ograniczenie kosztów, ale także na lepsze planowanie obsługi wydarzeń medialnych oraz zwiększenie możliwości powstałego w ten sposób zespołu dziennikarskiego¹⁵.

W przypadku RW rotacyjność zawodowa dziennikarzy raczej nie była związana z procesem restrukturyzacji zatrudnienia i miała charakter naturalny (wiek emerytalny, zmiana zawodu, decyzje osobiste)¹⁶. Na przestrzeni kilkunastu lat doszło do systemowych zmian programowych, między innymi wskutek likwidacji specjalistycznych redakcji czy zespołów oraz włączenia wszystkich dziennikarzy do zespołu obsługującego redakcję informacji (za wyjątkiem dziennikarzy redakcji sportowej, muzycznej i informatycznej). Wielu doświadczonych dziennikarzy nie dostosowało się do zmian technologicznych i dobrowolnie odeszło z redakcji; trudno wskazać, w jakim zakresie z pobudek światopoglądowych. Zdarzały się jednostkowe konflikty na tle linii programowej (nowej ramówki) czy przypadki przejścia do zawodu rzecznika prasowego (np. rzeczniczka wojewody dolnośląskiego Sylwia Jurgiel czy rzecznik wrocławskiego Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego Tomasz Sikora). Nieliczni spośród reprezentujących kla-

¹³ Badania ilościowe przeprowadzone przez autorkę w 2020 roku na próbie 19 dziennikarzy RW (zob. przypis 8), tj. 61% czynnych zawodowo dziennikarzy RW. Aż 14 z nich uznało, że dziennikarz w pierwszym rzędzie powinien reprezentować ogół mieszkańców swojego regionu/województwa/powiatu.

¹⁴ RW jest utrzymywane z abonamentu radiowo-telewizyjnego (którego celem jest finansowanie działań związanych z wypełnianiem misji publicznej w rozumieniu art. 21 ust. 1, 1a i 2 ustawy o radiofonii i telewizji). Pozostałe wpływy pochodzą z rynku reklamowego (tzw. wpływy własne).

¹⁵ Zespół dziennikarski obejmował w 1992 roku 33 etaty, 1 lipca 1997 roku – 43,5 etatu, w 2000 roku – 36,5 etatu, w 2011 roku – 31 etatów. Stan zatrudnienia etatowego z 2011 roku utrzymał się do 2019 roku, przy czym dodatkowo w tym okresie kilku dziennikarzy podjęło współpracę z rozgłośnią w ramach przedsiębiorstwa jednoosobowego, a troje w formie umów o dzieło (z redakcją internetową). W 2020 roku wspomniane umowy o dzieło zostały przekształcone w zatrudnienie etatowe.

¹⁶ Przy tym redukcja zatrudnienia w większym zakresie objęła pracowników administracyjnych – liczba etatów na stanowiskach administracyjnych zmniejszyła się z 34 w 2000 roku do 11 w 2011 roku.

syczny warsztat dziennikarski byli w stanie dostosować się do „kultury newsa”, w której w zasadzie pozostaje coraz mniej przestrzeni dla form publicystycznych. Towarzyszyły temu postawy konformistyczne, polegające na podporządkowywaniu się decyzjom przełożonych (kolejnych prezesów-redaktorów naczelnych).

Skoro właściciele są źródłem władzy w mediach (radiu), to redaktorzy i dziennikarze mają zobowiązania wobec swoich pracodawców (Jaskiernia, 2018, s. 43). W mediach publicznych zmienił się model dziennikarstwa – od modelu aktywnego „patrzenia władzy na ręce” (po 1989 roku ideologia tzw. psa łańcuchowego; Hallin & Mancini, 2007, s. 260; McQuail, 2007) do modelu aprobującego władzę, związanego z postawą zachowawczą (po 2015 roku model pasywny). Dziennikarze zaangażowani w narrację polityczną – a nie dialog – koncentrują się na konstruowaniu odpowiedzi drugiej stronie konfliktu politycznego. Jak zauważa Tadeusz Konońnik (2018):

„Ideologia dziennikarska w zasadniczym zakresie jest określana przez orientację dyskursywną nadawcy, zawiera bowiem spójny zestaw wartości znaczeń dotyczących postrzegania i opisywania rzeczywistości. Dziennikarstwo jest rozbudowaną i wyraźnie wyodrębnioną dziedziną praktyki dyskursywnej służącej realizacji interesów nadawców” (s. 27).

Zdaniem ideologa aktualnie rządzącej partii (Kaczyński, 2011): „mitem jest, że są ludzie kompletnie apolityczni” (s. 112); „aprobatywna polityka historyczna, afirmująca naród i jego historię, choć nie bezkrytyczna, to ogromne zadanie” (s. 85); celem jest „stworzenie nowego państwa i ustalenie nowej hierarchii społecznej (ta poprzednia wykorzystała swoje wpływy i przewagi, by zdominować sferę własności)” (s. 73). Z zaprezentowanych poniżej badań empirycznych wynika, iż dziennikarze Radia Wrocław deklarują postawy demokratyczne (ideologicznie bezstronne). Jednak sfera deklaratywna nie zawsze znajduje odzwierciedlenie w złożonej rzeczywistości medialnej, mającej określony kontekst politycznym i ekonomicznym.

1.1. Kryterium słuchalności

Słuchalność jest miarą oceny, jaką rozgłośni wystawiają potencjalni odbiorcy. Dokonane w 2017 i 2019 roku zmiany na stanowiskach prezesa i kierownika redakcji informacyjnej oraz wprowadzenie nowego dyrektora programowego skutkowało modyfikacją dotychczasowej ramówki, zmianą prowadzących audycji i niekorzystnymi wahaniami wyników słuchalności. O ile pod koniec 2017 roku nastąpił znaczący wzrost słuchalności – z 4,56% między grudniem 2015 a lutym 2016 roku i 4,58% między grudniem 2016 a lutym 2017 roku do aż 7,28% między grudniem 2017 a lutym 2018 roku – o tyle począwszy od 2018 roku można obserwować niekorzystną tendencję spadkową. W okresie od czerwca do listopada 2018 roku średni dobowy udział stacji wynosił już tylko 3,2%, od grudnia 2018 do maja 2019 roku – 3,4%, od czerwca do listopada 2019 roku – 3,5%, od grudnia 2019 do maja 2020 roku – 2,7% (Radio Wrocław w zestawieniach Radio Track, Kantar Millward Brown). Poza zmianą kierownictwa trudno o jednoznaczną diagnozę przyczyn tego spadku, ze względu na wpływ bardzo wielu czynników (uwarunkowania słuchalności są wielopłaszczyznowe), przy czym załamanie słuchalności w 2020 roku zasadniczo należy przypisać skutkom pandemii COVID-19.

Łatwiejsza jest diagnoza przyczyn wzrostu słuchalności w 2017 roku. Badania fokusowe przeprowadzone w 2015 roku przez BEELINE Research & Consulting z Wrocławia skłoniły radio do weryfikacji swojego wizerunku w kontekście słuchalności. Jednym ze zdefiniowanych w tych badaniach problemów była starzejąca się główna grupa słuchaczy – osób w wieku 60–75 lat, w dodatku słabo wykształconych (Bujko, 2015, s. 9). Wynikająca stąd sugestia skierowania mocniejszego i bardziej wyrazistego przekazu do młodszych odbiorców skłoniła kierownictwo

rozgłośni do wprowadzenia zmian w ramówce, sposobie komunikowania treści na antenie oraz w profilu muzycznym. Badania wskazywały również na konieczność szerszego wykorzystania narzędzi internetowych w celu pozyskania nowych odbiorców. Świadomość presji wywieranej przez internetową konkurencję była jednym z czynników zmian w strukturze i organizacji pracy, wymusiła także ponowne zdefiniowanie zakresu obowiązków dziennikarzy. Konieczność wykorzystania nowych mediów, w celu zwiększenia atrakcyjności oferty, była też przyczyną wielu zmian technologicznych¹⁷, a nawet w infrastrukturze.

Muzyka i słowo to podstawowe środki wyrazu, jakimi radio oddziałuje na swoich odbiorców. Wysoka jakość obu tych czynników oraz właściwe proporcje między nimi stanowią o unikalnym charakterze danej rozgłośni. Przyjmując konieczność zmiany głównej grupy odbiorców, kierownictwo RW podjęło decyzję o zmianach w sposobie komunikowania się ze słuchaczami oraz w muzycznym profilu stacji (radiowej playliście)¹⁸. Znalazło to wyraz w nowej ramówce, wprowadzonej w styczniu 2016 roku, i skutkowało wzrostem wyników słuchalności.

Po 2017 roku, pomimo zmiany kierownictwa, oferta programowa nie rozwinęła się w sposób znaczący, zauważalne było natomiast coraz większe upolitycznienie. Wpływ polityczny, przekładający się na atmosferę w redakcji, przejawiał się między innymi w częstszych wizytach przedstawicieli PiS w radiu (rozmowy z kierownictwem, udział w audycjach). Zróznicowana i zmienna sfera światopoglądowa dziennikarzy, znajdująca wyraz w ich postawach i zachowaniu, każdorazowo wpływa na treść przekazu. Dlatego – w kontekście wielu zmiennych – nawet profesjonalna analiza zawartości programowej nie byłaby wystarczającą podstawą do jakichkolwiek generalizacji. Poza obsadą kluczowych stanowisk decyzyjnych, co kaskadowo miało pewien wpływ na zachowania i postawy zachowawcze dziennikarzy, nie ma dowodów na występowanie znaczącego mechanizmu paralelizmu politycznego. Ewentualny opis wpływu politycznego w zasadzie ogranicza się do wskazania danych dotyczących spadku słuchalności. W dalszej perspektywie badawczej niezbędna byłaby analiza zawartości programowej, koncentrująca się na obecności określonej narracji światopoglądowej w poszczególnych audycjach.

W Sprawozdaniu Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2019 roku wykazano (s. 88), iż RW zaplanowało i wdrożyło udziały w warstwie słownej i w zakresie audycji regionalnych na niższym poziomie niż inne redakcje. Zwłaszcza – co zastanawia w kontekście preferencji słuchaczy – udział tematyki regionalnej był niższy (tylko 23–30% tego typu treści; świadczyć to może o zaniku lojalności wobec słuchaczy). W ogóle nie zaplanowano czasu antenowego na audycje poświęcone edukacji obywatelskiej, w ramach których przedstawiciele naczelnych władz państwowych mogliby prezentować i tłumaczyć swoją politykę, czy na audycje dla mniejszości narodowych (Sprawozdanie..., s. 89). Może to oznaczać, że nie było w tym zakresie oczekiwań czy presji ze strony centralnego ośrodka władzy. Gdyby radio rozwijało narodową edukację obywatelską, PiS mogłoby być beneficjentem tego rodzaju wpływu politycznego – a tak się nie stało.

1.2. Modyfikacja programu

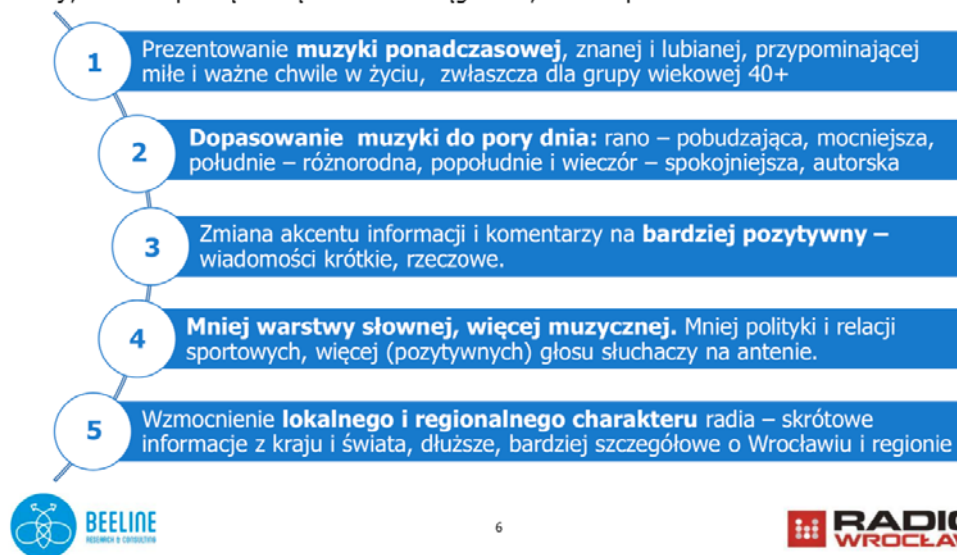
Na podstawie analizy wyników ankiet i badań fokusowych wprowadzono zmiany w profilu muzycznym rozgłośni – stał się on „łagodniejszy” i bardziej „przebojowy”. Wraz z początkiem 2016

¹⁷ Jedną z nich był uruchomiony w 2016 roku portal www.wroclaw1945.pl i powiązana z nim darmowa aplikacja smartfonowa, oprowadzające po wybranych miejscach historycznych we Wrocławiu. Przy niektórych lokalizacjach wyświetlają się zdjęcia z epoki, archiwalne nagrania radiowe, kopie stron ówczesnych gazet.

¹⁸ Wszyscy badani przez pracownię BEELINE słuchacze opowiedzieli się za radiem bardziej skoncentrowanym na tematach lokalnych oraz grającym muzykę popularną i dostosowaną nastrojem do pory dnia. Zwracano przy tym uwagę na konieczność położenia większego nacisku na warstwę muzyczną, a także na odpowiednie proporcje między muzyką a częściami niemuzycznymi w ramach poszczególnych audycji.

roku priorytetem stały się treści lokalne, uzupełniane przez neutralną, energetyczną muzykę typu AC (*adult contemporary*), czyli utwory współczesne oraz nieco starsze, dobierane pod słuchaczy z grupy wiekowej 40+. Badania przeprowadzone przez pracownię BEELINE wskazały również na bardzo istotną okoliczność związaną z miejscem słuchania radia – dla 75% ankietowanych takim miejscem był samochód (Bujko, 2015, s. 15). Wyniki te skłoniły kierownictwo rozgłośni do uruchomienia specjalnego serwisu dla zmotoryzowanych.

Aby poszerzyć i nieco odmłodzić grono odbiorców Radia Wrocław i trafiło ono na „short listę” stacji, na które przełącza się słuchacz w ciągu dnia, warto wprowadzić kilka zmian:

Rys. 1. Wnioski i rekomendacje z badań fokusowych.

Źródło: Bujko, 2015, s. 6.

Kolejnym wyzwaniem programowym był rozkład treści antenowych. W styczniu 2016 roku zaczęła obowiązywać nowa ramówka, która w ocenie pomysłodawców miała być bardziej klarowna i dawać słuchaczom pewność, czego mogą się spodziewać o określonej porze dnia¹⁹. Lepszemu zarządzaniu treścią i czasem antenowym miał służyć także system tzw. zegarów, czyli diagramów kołowych opisujących każdą godzinę programu, opracowany przez zespół zajmujący się pracą prezenterów, kierowany przez Tomasza Sikorę. U podstaw tego rozwiązania leżało przekonanie, że czas antenowy to jeden z najcenniejszych zasobów, jakimi dysponuje rozgłośnia. Z tego względu nie może być on marnowany na źle zaplanowane zapowiedzi prezenterów, słabo dobraną muzykę czy błędy realizacyjne. Rygorystyczne podejście do zarządzania czasem antenowym wynikało także z przyczyn technicznych – uruchomiony w 2016 roku nowy system emisji dźwięku wymuszał na realizatorach i prezenterach bardzo dokładne planowanie programu, z uwzględnieniem wcześniejszego miksovania (łączenia) utworów muzycznych, dźwięków i nagrań reporterskich. Rozwiązanie to zapewniło nowe możli-

¹⁹ Ramówkę podzielono na pasma muzyczno-informacyjne (6:00–9:00, 15:00–18:00), pasma muzyczne (9:00–12:00, 13:00–15:00, 18:00–20:00) oraz audycje publicystyczne, wypełnione wyłącznie słowem (12:00–13:00, 20:00–23:00).

wości muzycznej oprawy audycji, jednocześnie jednak zobowiązywało zespół do zachowania dyscypliny czasowej.

Realizacja kompleksowego projektu zmian w latach 2015–2017 oznaczała reorganizację, a także poszerzenie oferty programowej²⁰. Wszystkie nowe audycje, oprócz atrakcyjnej formy i najwyższych standardów przygotowania, łączyła jedna charakterystyczna cecha – zachęcanie słuchaczy do interakcji za pośrednictwem telefonów, portalu radia lub serwisów społecznościowych. Połączenie zmian w treściach antenowych z rozszerzeniem treści internetowych i bezpośrednią komunikacją z odbiorcami miało zwiększyć zakres oddziaływania rozgłośni dzięki efektowi synergii. Aby to osiągnąć, konieczna była zmiana struktury organizacyjnej oraz przekształcenie zespołu dziennikarskiego do korzystania z narzędzi internetowych.

Okazało się, że zmiana powinna być postrzegana jako ewolucyjny, konsekwentny proces, a nie jednorazowa, krótkotrwała rewolucja. Ponadto wprowadzanie zmian powinno być poprzedzone profesjonalną diagnozą i analizą danych, które wyznaczą kierunki działań i pozwolą realizować je według ściśle określonego planu, w oczekiwaniu na pożądane efekty przyjętej strategii. Dopiero mając na uwadze wyniki badań empirycznych, stanowiące emanację władzy kierownictwa redakcji mogłoby skutecznie realizować cele polityczne (na czym jednak w przypadku mediów publicznych nikomu nie powinno zależeć).

1.3. Inwestycje w nowe technologie

Radio Wrocław podjęło pionierskie działanie, uruchamiając 1 sierpnia 2014 roku pierwszą w kraju emisję cyfrowego sygnału radiowego w standardzie DAB+. Niezwykle twórczą rolę w tym procesie odegrał dyrektor techniczny Mirosław Ostrowski. Europejska Unia Nadawców EBU rekomenduje ten standard jako następcę analogowej emisji FM, która nie może się już dalej rozwijać, między innymi ze względu na rosnące zakłócenia i brak wolnych częstotliwości (Recommendation for Digital Radio Deployment in Europe, 2017, s. 3).

Kolejną zmianą technologiczną był projekt „Tu Polskie Radio Wrocław”, mający na celu upowszechnienie i zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego zawartego w zdigitalizowanych zasobach archiwum dźwiękowego RW²¹. Naturalną kontynuacją wdrażania technologii DAB+ na Dolnym Śląsku był projekt „Sieć jednoczęstotliwościowa stosująca platformę nadawczą DAB+ na potrzeby lokalnych nadawców w Polsce”²².

Wdrażane projekty oraz konieczność remontu głównego studia emisyjnego (Zespołu Emisyjnego 4, ZE-4) pociągnęły za sobą szereg dalszych modernizacji związanych między innymi z wydzieleniem dodatkowej przestrzeni do pracy dziennikarzy. Nowe studio i newsroom wymagały nowego wyposażenia technicznego (m.in. komputerów, monitorów, stołu mikserskiego, mikrofonów). Zadanie migracji systemu mikserów cyfrowych do nowej platformy częściowo

²⁰ Wśród audycji, które pojawiły się w ramówce w odpowiedzi na oczekiwania słuchaczy, były m.in. *Reakcja24* – codzienny program interwencyjny, *TOP 5* – weekendowy magazyn, w którym słuchacze mogą głosować na najlepsze atrakcje Dolnego Śląska, oraz sobotni *Hamburger na śniadanie* – program kulinarny autorstwa Michała Hamburgera.

²¹ Nr projektu: RPDS.06.04.00-02-018/12, okres realizacji: 01.04.2013–28.12.2014, beneficjent: RW. Projekt realizowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2012–2013, oś priorytetowa (priorytet) nr 6: Wykorzystanie i promocja potencjału turystycznego i kulturowego Dolnego Śląska, działanie nr 6.4: Turystyka kulturowa.

²² Projekt realizowany w ramach Programu Badań Stosowanych w ścieżce A na podstawie umowy nr PBS3/A3/19/2015 z 11 maja 2015 roku. Okres realizacji: 01.01.2015–31.12.2017, lider: Konsorcjum Politechnika Wrocławska, pozostali wykonawcy: RW oraz Instytut Łączności – Państwowy Instytut Badawczy z siedzibą w Warszawie.

pokrywało się z zadaniem modernizacji ZE-4 oraz zadaniem zintegrowanego systemu produkcji i emisji radiowej. Niezbędne okazało się także zakupienie oprogramowania systemu Dawid i przeszkolenie całego zespołu. Zmieniły się zasady importowania, edycji i archiwizowania nagrań oraz sposób ich prezentacji na antenie. Nowe studio wyposażone zostało także w system MULTICAM, czyli zestaw specjalistycznych kamer umożliwiających rejestrację i transmisję obrazu w standardach telewizyjnych. W konsekwencji przestało ono być jedynie studiem radiowym, a stało się miejscem tworzenia treści multimedialnych, możliwych do przekazywania za pośrednictwem internetu. Tym samym RW, do tej pory postrzegane wyłącznie jako stacja radiowa, stało się przedsiębiorstwem (multi)medialnym²³.

Modernizacja oraz głęboka restrukturyzacja były złożonymi procesami, a zarządzanie nimi na różnych poziomach było dla kierownictwa rozgłośni dużym wyzwaniem. Ostatecznie jednak – w głównej mierze dzięki działaniom podjętym przez ówczesnych prezesów, Pawła Majchera i Tomasza Dudę, a także kadrze niższego szczebla – bilans zmian okazał się pozytywny. RW jako pierwsza i jak dotąd jedyna polska rozgłośnia została uhonorowana prestiżowym tytułem International Radio of The Year na paryskiej konferencji poświęconej rozgłośniom radiowym *Salon de la Radio 2017*.

2. Status zawodowy dziennikarzy

Niezmiernie ważnym elementem przeobrażeń ostatnich lat jest nowe podejście do zadań dziennikarzy – tzw. wielozadaniowość²⁴. Duże znaczenie ma również możliwość pracy zdalnej. Nowe formaty zapisu i metody edycji dźwięku oraz internet jako kanał służący do przesyłania gotowych nagrań sprawiły, że dziennikarze przestali być uzależnieni od zaplecza technicznego dostępnego wyłącznie w rozgłośni. W praktyce oznacza to, że cały proces tworzenia materiałów do prezentacji na antenie może odbywać się poza redakcją:

„Wystarczy laptop i dobre połączenie z Internetem. Oprócz oczywistych zalet, z których największą jest redukcja kosztów, sporym wyzwaniem jest właściwa organizacja pracy. Oznacza konieczność zmiany sposobu zarządzania i nadzoru nad zespołem, sprawną komunikację oraz efektywne planowanie treści antenowych” (Litera, 2019, s. 26).

Zdaniem J. Kaczyńskiego (2011) „bardzo ważna jest sprawność w przekazywaniu własnych racji, a to swego rodzaju sztuka” (s. 30). Przy założeniu, iż społeczeństwo odbiera politykę PiS-u głównie poprzez przekazy medialne, kluczem do skutecznego zarządzania informacją są kadry i systemy operacyjne.

Jednym z takich systemów, wprowadzonym w RW, jest Nawigator. Jego niewątpliwą zaletą jest działanie (właśnie) systemowe – dziennikarze z różnych działów ściśle ze sobą współpracują i pozostają w stałym kontakcie, co zapewnia efektywność i spójność ich pracy. Cała załoga jest na bieżąco informowana o przedsięwzięciach i ważnych sprawach za pośrednictwem newsletterów przesyłanych przez prezesa zarządu. Dzięki Nawigatorowi dziennikarze zyskali nie tylko narzędzie do szybszego i sprawniejszego wykonywania swoich dotychczasowych obowiązków, ale także dostęp do zasobów wiedzy i informacji oraz możliwość interakcji z odbiorcami.

²³ Nowe, multimedialne możliwości w zakresie rejestracji, obróbki i transmisji obrazu – tzw. *visual radio*, podcasty video, możliwość powrotu do programu – wykorzystywano w cotygodniowym *Raporcie Wideo Radio Wrocław* (magazynie internetowym realizowanym przez studio wideo ZE-3).

²⁴ Dziennikarz, oprócz nagrań i dźwiękowych relacji z wydarzeń, przygotowuje tekst, zdjęcia i filmy na stronę internetową. Ponadto udostępnia te materiały w portalach społecznościowych, a nierzadko także na blogu lub w formie specjalnego podcastu.

System Nawigator stanowi zarazem skuteczny instrument kontroli i nadzoru właścicielskiego. W kontekście politycznym natomiast umożliwia on oddziaływanie ideologiczne. Jak zauważa Maciej Mrozowski (2001), w przypadku każdego nadawcy konieczne jest przejście jakiegoś rodzaju środków kontroli tworzących spójny mechanizm regulacji działania danej instytucji nadawczej (s. 226). Jak dotąd nie ma dowodów na wywieranie nacisków politycznych mających na celu określone zmiany w treści przekazu RW. Nie zmienia to jednak tego, że kierownictwo RW dysponuje skutecznym instrumentem oddziaływania w tym zakresie (dotąd politycznie niewykorzystywanym).

Wewnętrzny system komunikowania pozostaje jednak wtórny wobec źródeł i wpływów zewnętrznych, które stanowią podstawę zdobywania informacji (w miarę możliwości wartościowych, obiektywnych i sprawdzalnych). W tym zakresie wciąż liczą się standardy niezależności i profesjonalizmu zawodowego dziennikarzy, w tym predyspozycje osobowościowe (talent), doświadczenie i baza wiarygodnych kontaktów.

2.1. System wartości dziennikarzy

„Na wysoką jakość i zawartość przekazu medialnego ma wpływ profesjonalizm i osobowość dziennikarzy oraz nowoczesne metody zarządzania informacją w organizacjach medialnych” (Goban-Klas, 2011, s. 480). Z badań empirycznych przeprowadzonych przez autorkę w 2011 i 2012 roku wynika, iż niezależność stanowi dla dziennikarzy wartość fundamentalną²⁵ (Szot, 2013, s. 153–156). W kontekście politologicznym istotne są powody, dla których badani wówczas dziennikarze odczuwali potrzebę podkreślania własnej autonomii i niezależności, oraz to, od czego, względnie od kogo, pragnęli być niezależni. W odpowiedzi na zamieszczone w ankiecie pytanie „W stosunku do kogo lub czego czuje się Pan/Pani odpowiedzialny (-a) jako dziennikarz?” prawie wszyscy respondenci (94, tj. 88,7%) wskazali – jako na odpowiedzialność największą (najwyższa ocena w skali pomiaru) – odpowiedzialność wobec własnego sumienia. 65 dziennikarzy (61,3%) wskazało na największą odpowiedzialność wobec standardów dziennikarskich (oczywiście pojęcie to mogło być bardzo różnie rozumiane), 62 (58,5%) – wobec źródeł informacji, 48 (45,3%) – wobec grupy docelowej odbiorców, tyłu samo wobec wartości demokratycznych. Na dalszych pozycjach znalazły się inne wartości.

Poniższe zestawienie wskazuje na przywiązanie dziennikarzy do standardów dziennikarskich oraz na ich potrzebę lojalności wobec źródeł informacji i odbiorców. Dopiero w dalszej kolejności dziennikarze mieli poczucie odpowiedzialności wobec decydentów redakcyjnych. Wpływy zewnętrzne natomiast (politycy, reklamodawcy, organizacje religijne) nie były, ich zdaniem, znaczące. Wyniki wskazują na poczucie względnej niezależności światopoglądowej (odpowiedzialność wobec własnego sumienia i systemu wartości), przywiązanie do standardów zawodowych (w tym na szacunek wobec odbiorcy) i wartości demokratycznych w państwie.

²⁵ Badania ilościowe zrealizowane w środowisku dziennikarzy redakcji wrocławskich między kwietniem 2011 a marcem 2012 roku (zob. przypis 8). Objęły one 106 dziennikarzy, tj. 80% wszystkich czynnych zawodowo dziennikarzy wrocławskich, w tym: 31 dziennikarzy radia (29,2% wszystkich badanych), 27 dziennikarzy telewizji (25,5%), tyle samo dziennikarzy gazet codziennych (25,5%) oraz 21 dziennikarzy czasopism (19,8%). Badanie przeprowadzono za pomocą anonimowej ankiety, składającej się z 33 pytań zamkniętych podzielonych na trzy części – 8 pytań dotyczyło kultury dziennikarskiej, dalsze 19 innych zagadnień merytorycznych, ostatnie 6 miało charakter metryczkowy. Przyjęto skalę pomiaru od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa).

Na podstawie wyników przeprowadzonej ankiety można skonstruować następującą hierarchię wartości dziennikarzy:

Tabela 1. Hierarchia wartości dziennikarzy według kryterium odpowiedzialności (wskazania wartości lub podmiotów, w stosunku do których dziennikarze odczuwają największą odpowiedzialność).

Poczucie odpowiedzialności wobec:	
mojego sumienia	88,7%
standardów dziennikarskich	61,3%
moich źródeł informacji	58,5%
grupy docelowej odbiorców	45,3%
wartości demokratycznych	45,3%
odbiorców mediów jako całości	34%
redaktora naczelnego	33%
wydawcy	22,9%
kolegów z redakcji	21,7%
Boga	14,2%
organizacji religijnych i ich przywódców	6,6%
reklamodawców	5,7%
rządu i partii	1%

Źródło: badania własne (Szot, 2013, s. 162).

Analogiczne badania empiryczne przeprowadzone przez autorkę w 2020 roku²⁶ wśród dziennikarzy RW potwierdziły przywiązanie do standardów dziennikarskich i niezależności. Najwięcej respondentów – 11 osób – wskazało na największą odpowiedzialność wobec własnego sumienia, następnie pięciu na odpowiedzialność wobec standardów dziennikarskich, po dwóch na odpowiedzialność wobec odbiorców mediów jako całości i wobec grupy docelowej odbiorców. Wartości demokratyczne uplasowały się na piątym miejscu (tak jak w pierwotnym badaniu), odpowiedzialność wobec „moich źródeł informacji” – na szóstym. Dopiero na miejscu siódmym znalazła się odpowiedzialność wobec wydawcy, na ósmym – wobec redaktora naczelnego, na dziewiątym – wobec kolegów z redakcji, na dalszych miejscach wobec reklamodawcy (10), rządu (11), partii i idei politycznych (12), na ostatnich zaś – wobec organizacji religijnych i ich przywódców (13) oraz Boga (14). Pomimo pewnej analogii wyników, w jednostkowych przypadkach ujawniły się odmienne preferencje światopoglądowe związane z rolą chrześcijaństwa.

Aktualny model dziennikarstwa aprobującego władzę, związany z postawą zachowawczą wobec niej (model pasywny) i charakterystyczny dla telewizji publicznej, w radiu znajduje tylko częściowe odzwierciedlenie, i to głównie na stanowiskach kierowniczych. Jednak w praktyce redakcyjnej prowadzący audycje publicystyczne godzą się na zmiany w składzie gości (swoista cenzura podmiotowa) i koncentrują się na konstruowaniu pytań umożliwiających prezentację poglądów i udzielanie odpowiedzi o charakterze stroniczym. Zatem to w braku zaangażowania w obronę zasad obiektywizmu i bezstronności należy upatrywać kulturowej zmiany. Dziennikarze deklaratorywnie (w kwestionariuszu) wykazują postawy demokratyczne, ideologicznie bez-

²⁶ Badania ilościowe prowadzone od marca do maja 2020 roku, obejmujące 19 dziennikarzy RW, co stanowiło 61% wszystkich (31) dziennikarzy RW. Anonimowa ankieta składała się z 16 pytań zamkniętych – 6 pytań metryczkowych oraz 10 pytań dotyczących kultury dziennikarskiej i standardów zawodowych. Przyjęto skalę pomiaru od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa).

stronne, w praktyce redakcyjnej jednak odwaga, bezkompromisowość i obiektywizm schodzą na dalszy plan. Złożona rzeczywistość polityczna, którą starają się zrozumieć i do której starają się odnieść i przystosować, nieustannie się zmienia. Nieznaczone wzmocnienie lojalności wobec otoczenia zewnętrznego – reklamodawców, rządu, partii i idei politycznych – znajduje wyraz w pogłębiającym się procesie polityzacji mediów publicznych.

Dokonywana przez PiS od 2015 roku zmiana ustrojowa w analizowanej kulturze dziennikarskiej nie znajduje wyraźnego odzwierciedlenia. Na pytanie „Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem: »W demokracji są problemy, ale jest to lepszy system rządzenia niż każdy inny«?” odpowiedź „zdecydowanie zgadzam się” wybrało 13 respondentów, „raczej zgadzam się” – czterech, dwóch raczej się nie zgodziło, opcji „zdecydowanie nie zgadzam się” nie wskazał zaś nikt. Na pytanie „Są różne opinie o demokracji. Czy zgadza się Pan(i) że demokracja powinna zapewniać swobody polityczne np. wolność wypowiedzi i zrzeszania się?” „zdecydowanie zgadzam się” odpowiedziało 17 ankietowanych, dwóch zaznaczyło „raczej się nie zgadzam”. Takie same wyniki dały odpowiedzi na pytanie „Są różne opinie o demokracji. Czy zgadza się Pan(i) że demokracja powinna dawać możliwość odebrania władzy jednej partii (koalicji) i przekazania innej partii (koalicji) poprzez wybory?”. W przypadku czterech respondentów w toku rozmowy udało się zweryfikować, że mieli oni na myśli demokrację konstytucyjną, w przypadku pozostałych anonimowo wypełnianych kwestionariuszy należy założyć, że respondenci uznawali wieloznaczność tego pojęcia.

Tymczasem aktualnie zmieniany ustrój bardziej pretenduje do miana demokracji hybrydowej (także zresztą różnie rozumianej). Demokracja w rozumieniu ideologii PiS skorelowana jest przy tym z tożsamością narodową:

„Jesteś za demokracją, odwołujesz się nie do abstrakcyjnego czy chociażby globalnego społeczeństwa, którego jednak nie ma i nie ma żadnych perspektyw, żeby je stworzyć, to musisz się w takim razie odwoływać także do narodu [...] nie można bez państwa narodowego realnie myśleć o demokracji” (Kaczyński, 2011, s. 63); „musimy odwoływać się do idei narodowej, bo nie ma innego uzasadnienia dla istnienia Polski. Alternatywą realną są imperia” (Kaczyński, 2011, s. 65).

Zasadniczo trudno jednak o potwierdzenie w wynikach badań i obserwacji tezy, zgodnie z którą poglądy polityczne nawiązujące do idei narodowej są wśród dziennikarzy RW głęboko zakorzenione.

W wynikach badań i obserwacji nie odnotowano także przypadków dziennikarstwa politycznego zaangażowanego. Katalog kluczowych dla dziennikarzy wartości, w tym niezależności radia (podobnie jak jego linii programowej), stanowi wypadkową wielu czynników, spośród których do najistotniejszych należy aktualna polityka medialna PiS, polityka kadrowa, sytuacja polityczna i gospodarcza, przekonania zespołu rozgłośni, poglądy decydentów (w tym prezesa-redaktora naczelnego) i ich stosunek do wydarzeń politycznych, wreszcie zakres autonomii redakcji i możliwość wcielania w życie przez zespół własnej polityki (poprzez omijanie ogólnych zaleceń i wytycznych).

Wnioski

„Dokonująca się rewolucja technologiczna jest tak głęboka, że mówimy dzisiaj o zmierzchu starych mediów drukowanych i elektronicznych i wyłanianiu się nowych” (Jędrzejewski, 2010, s. 160). Wraz z pojawieniem się mediów społecznościowych w inny niż dotąd sposób należy spojrzeć na kwestię legitymizacji władzy. Obserwacja zmian dokonanych w Radiu Wrocław w latach 2006–2018 wskazuje, że powodzenie projektu szerokiej modernizacji uzależnione było od świadomości i determinacji kadry kierowniczej (w tym pozyskania środków finansowych)

oraz przekonania dziennikarzy, by włączyli się w jego realizację. Połączenie tych czynników umożliwiło rozpoczęcie procesu, który doprowadził do przekształcenia regionalnej rozgłośni radiowej w przedsiębiorstwo multimedialne, dysponujące trzema antenami radiowymi, dwoma portalami internetowymi (www.radiowroclaw.pl, www.radoram.pl), zestawem aplikacji mobilnych oraz specjalnym systemem dostępu do archiwalnych nagrań w formie cyfrowej (www.tu.prw.pl).

Z punktu widzenia obserwatora uczestniczącego w procesie zmian równie istotne okazały się zmiany kierownictwa, następnie w ramówce i przekazie stacji, w końcu w strukturze organizacyjnej i sposobach zarządzania. Łatwiejsze planowanie i komunikacja w zespole, bardziej przejrzysty podział obowiązków oraz zdefiniowanie zasad pracy na poszczególnych stanowiskach – w oparciu o system Nawigator – obrazuje przy tym skuteczność narzędzi kontroli oraz możliwego oddziaływania politycznego.

Z perspektywy analitycznej zjawisko paralelizmu politycznego nie rozwinęło się jednak na tyle, by uprawniało to do odpowiedzi na główne pytanie badawcze niniejszego artykułu. Natomiast badania empiryczne przeprowadzone w latach 2011–2012 oraz 2020 wśród dziennikarzy RW potwierdziły przywiązanie do standardów dziennikarskich, zasady niezależności oraz demokracji konstytucyjnej (w jednostkowych przypadkach ujawniły się preferencje światopoglądowe nawiązujące do chrześcijaństwa). Zdaniem K. Jakubowicza (2007): „jeżeli w mediach danego kraju nie występuje paralelizm polityczny, to wszystkie łady medialne (w tym ustrój mediów publicznych) charakteryzują się paralelizmem systemowym, odzwierciedlając cechy systemu społeczno-politycznego, w tym stopień konsolidacji demokracji” (s. 90). Nie wiadomo, czy i kiedy powstaną warunki społeczno-polityczne do większego poszanowania mediów publicznych, w tym Radia Wrocław, i ugruntowania się w nich etosu służby publicznej oraz bezstronności politycznej. Z przeprowadzonych badań wynika, iż dziennikarze są do tej publicznej roli przygotowani.

Wykaz skrótów

KRRiT – Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji

PiS – Prawo i Sprawiedliwość

RMN – Rada Mediów Narodowych

RW – Radio Wrocław S.A.

Bibliografia

- Boyd, A., Stewart, P., & Alexander, R. (2011). *Dziennikarstwo radiowo-telewizyjne. Techniki tworzenia programów informacyjnych*. Kraków: WUJ.
- Bujko, J. (2015). *Raport BEELINE Research & Consulting dla Radia Wrocław*. Wrocław: BEELINE Research & Consulting.
- European Broadcasting Union. (2017, November). Recommendation for Digital Radio Deployment in Europe. Retrieved on 2020, November 1st from tech.ebu.ch/publications/r138
- Goban-Klas, T. (2011). *Wartki nurt mediów. Ku nowym formom społecznego życia informacji*. Kraków: Universitas.
- Hallin, D.C., & Mancini, P. (2007). *Systemy medialne. Trzy modele mediów i polityki w ujęciu porównawczym*. Kraków: WUJ.
- Jakubowicz, K. (2007). *Media publiczne. Początek końca czy nowy początek*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Jaskiernia, A. (2018). *Monitoring wolności mediów w Europie*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra.
- Jędrzejewski, S. (2010). *Radiofonia publiczna w Europie w erze cyfrowej*. Kraków: Universitas.

- Kaczyński, J. (2011). *Polska naszych marzeń*. Lublin: Drukarnia Akapit.
- Kononiuk, T. (2018). *Rzetelne dziennikarstwo. Aksjologia i deontologia*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra.
- Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji. (2020, maj). Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2019 roku. Pobrane 1 listopada 2020 z krrit.gov.pl/Data/Files/_public/Portals/0/sprawozdania/spr-i-inf-2019/sprawozdanie-krrit-z-dzialalnosci-w-2019-r.pdf
- Litera, D. (2019). *Zarządzanie zmianą na przykładzie Regionalnej Rozgłośni Polskiego Radia we Wrocławiu*. Praca magisterska obroniona 3 lipca 2019 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, promotor prof. Bogusław Nierenberg, nieopublikowana.
- McQuail, D. (2007). *Teoria komunikowania masowego*. Warszawa: PWN.
- Mrozowski, M. (2001). *Media masowe. Władza, rozrywka i biznes*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra.
- Radio Wrocław w zestawieniach Radio Track, Kantar Millward Brown. Zbiory Archiwalne Radia Wrocław.
- Siebert, S.F., Peterson, T., & Schramm, W. (1956). *Four Theories of the Press*. Urbana–Champaign: University of Illinois Press.
- Szot, L. (2013). *Dziennikarze mediów lokalnych w Polsce. Między profesjonalizmem a koniecznością przetrwania*. Wrocław: WUWr.
- Szot, L. (2020). Pionierska cyfryzacja Radia Wrocław. *Studia i Perspektywy Medioznawcze*, 2, 97–113.
- Ustawa z dnia 22 czerwca 2016 r. o Radzie Mediów Narodowych, *Dziennik Ustaw*, 2016, poz. 929, ze zm.
- Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, *Dziennik Ustaw*, 1993, nr 7, poz. 34, ze zm.